

www.hombat.eu
info@hombat.eu

Καταπολέμηση του
ομοφοβικού και τρανσφοβικού
εκφοβισμού στα σχολεία

Project number: 764746 Call: REC-DISC-AG-2016

**ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΟΒΙΑ ΚΑΙ
ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΑ ΣΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

Funded by the European Union's
Rights, Equality and Citizenship
Programme (2014-2020)

Καταπολέμηση του
ομοφοβικού και
τρανσφοβικού εκφοβισμού
στα σχολεία

Project number: 764746 Call: REC-DISC-AG-2016

**ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΟΒΙΑ ΚΑΙ
ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΑ ΣΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

Περιεχόμενα

1.	Εισαγωγή	4
2.	Σκοπός / Ορολογίες και ορισμοί	6
3.	Η ανάγκη να λάβουμε υπόψη την ταυτότητα φύλου και τη σεξουαλική διαφορετικότητα στο συμπεριληπτικό σχολείο	10
4.	Θεσμικό Πλαίσιο.....	14
5.	Πώς εκδηλώνεται η ομοφοβία και η τρανσφοβία στο σχολικό περιβάλλον.....	18
6.	Εισηγήσεις για τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος ως προς τη σεξουαλική ποικιλομορφία.	22

Εισαγωγή

1. Εισαγωγή

Η έκδοση του Οδηγού έχει γίνει με την υποστήριξη του **«Δικτύου Πρόληψης και Καταπολέμησης του Ομοφοβικού και Τρανσφοβικού Εκφοβισμού στην Εκπαίδευση»**, και αποτελεί πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «HOMBAT: Combating HOMophobic And Transphobic bullying in schools». Το Δίκτυο αποτελείται από τους ακόλουθους φορείς και οργανισμούς: Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (ΠΑΒΙΣ), Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (ΠΙ), Υπηρεσία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής (ΥΣΕΑ), Γραφείο Επιθεώρησης Οικιακής Οικονομίας, Μέση Εκπαίδευσης, Γραφείο της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Γραφείο της Επιτρόπου Προστασίας Δικαιωμάτων του Παιδιού, Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου, Γραφείο του Αντιπρύτανη Έρευνας και Ακαδημαϊκού Προσωπικού του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Πανεπιστήμιο Frederick, Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού, Accept-ΛΟΑΤ Κύπρου, Κέντρο Προώθησης της Έρευνας και της Ανάπτυξης στην Εκπαιδευτική Τεχνολογία -CARDET.

Disclaimer

Το Πρόγραμμα HOMBAT (αρ. 764746) χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το περιεχόμενο του Οδηγού αυτού αντιπροσωπεύει μόνο τις απόψεις του δημιουργού και αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αποδέχεται καμία ευθύνη για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

Ομάδα HOMBAT,
Λευκωσία, Κύπρος, Σεπτέμβριος 2019

Σκοπός /
Ορολογίες και ορισμοί

2. Σκοπός / Ορολογίες και ορισμοί

Σκοπός

Σκοπός του κειμένου είναι να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει τις Διευθύνσεις των σχολείων, τις/τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων και ειδικοτήτων, τους/τις Επιθεωρητές/τριες, τις/τους Εκπαιδευτικούς Ψυχολόγους, τις/τους Λειτουργούς των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας που συνεργάζονται με τα σχολεία, τις/τους επισκέπτριες/τες υγείας και γενικά όλα τα άτομα και φορείς που εργάζονται με/για παιδιά στην εκπαίδευση, σχετικά με την πρόληψη και αποτελεσματική διαχείριση περιστατικών ομοφοβίας και τρανσφοβίας στην εκπαίδευση.

Ορολογίες και ορισμοί

Παιδί: Σύμφωνα με την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ο όρος παιδί αναφέρεται σε άτομα κάτω των 18 ετών.

ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: ένας ορισμός ομπρέλα ο οποίος συμπεριλαμβάνει: (i) άτομα τα οποία έλκονται από άτομα του ιδίου φύλου ή και από όλα τα φύλα (ii) άτομα που προσδιορίζουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα σε ένα ευρύ φάσμα και εκτός των «ορίων» της ετεροφυλοφιλίας ή ομοφυλοφιλίας (iii) άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται από διαφορετική φυσιολογία η οποία δεν παραπέμπει στον κλασικό ορισμό των αρσενικών και των θηλυκών σωμάτων (iv) άτομα που έχουν ερωτηματικά για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους και (v) άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με διαφορετική ταυτότητα φύλου από το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση τους.

Ταυτότητα φύλου¹: η ταυτότητα φύλου αναφέρεται στην έντονη εσωτερική και ατομική εμπειρία και αυτοπροσδιορισμό ενός ατόμου, η οποία μπορεί να αντιστοιχεί, ή όχι, με το φύλο που του αποδίδεται κατά τη γέννηση. Συμπεριλαμβάνει επίσης την προσωπική αίσθησης του σώματος και άλλες εκφάνσεις που αφορούν στην έκφραση φύλου, η οποία μπορεί να μη συνάδει με τις επικρατέστερες κοινωνικές νόρμες (δηλ. κοινωνικές απόψεις, γνώμες, αντιλήψεις και αξίες που θεωρούνται ως το πρότυπο ή το «κανονικό»). Η ταυτότητα του φύλου δεν είναι η ίδια με το σεξουαλικό προσανατολισμό και τα τρανς άτομα μπορεί να είναι ετεροφυλόφιλα, αμφισεξουαλικά ή ομοφυλόφιλα.

¹ "Report on Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe, 2nd edition" Council of Europe, 2011.

Τρανς²: άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με διαφορετική ταυτότητα φύλου ή που εκφράζουν την ταυτότητα φύλου τους (π.χ. με τον τρόπο ντυσίματος, χρήση αξεσουάρ, συμπεριφορά, ομιλία, ή τροποποίηση του σώματος) διαφορετικά από τις προσδοκίες που αφορούν το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννησή τους. Τα τρανς άτομα αναφέρονται και ως διεμφυλικά.

Σεξουαλική ποικιλομορφία: όρος ομπρέλα που αφορά στην ποικιλομορφία που υπάρχει σε σχέση με τα χαρακτηριστικά φύλου, των σεξουαλικών προσανατολισμών και τις έμφυλες ταυτότητες, χωρίς να χρειάζεται να προσδιορίζεται κάθε ταυτότητα, συμπεριφορά ή χαρακτηριστικά που αποτελούν αυτή την ποικιλομορφία.

Ομοφοβία: είναι ο φόβος, η αποστροφή, ο στιγματισμός ή οι διακρίσεις σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, ατόμων που θεωρούνται ΛΟΑΤΚΙ+ ή ατόμων που ανήκουν σε ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένειες. Η ομοφοβία περιλαμβάνει την περιθωριοποίηση, τον κοινωνικό αποκλεισμό, το μίσος, την εχθρότητα ή την αποδοκιμασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ή/και της ομοφυλοφιλικής και αμφισεξουαλικής συμπεριφοράς, και οδηγεί συχνά στην εκδήλωση μισαλλοδοξίας³. Πέρα από τη λεκτική βία και τη ρητορική μίσους, η ομοφοβία συχνά εκδηλώνεται και μέσω σωματικής βίας, καθώς και με ομοφοβικά εγκλήματα μίσους όπως επιθέσεις, ξυλοδαρμούς, μέχρι και φόνους. Η ομοφοβία αφορά εξίσου ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και άτομα τα οποία δεν είναι ΛΟΑΤΚΙ+.

Τρανσφοβία⁴: Η τρανσφοβία αναφέρεται σε ένα παρόμοιο φαινόμενο όπως είναι η ομοφοβία, και σχετίζεται με τον φόβο, την αποστροφή, το στιγματισμό, την απομόνωση, τον αποκλεισμό καθώς και με εκφράσεις μισαλλοδοξίας, ρητορικής μίσους ή εγκλήματα μίσους προς τα τρανς άτομα, άτομα που εκφράζουν μη συμμόρφωση στις κοινωνικές προσδοκίες που αφορούν το φύλο τους ή και άτομα τα οποία θεωρούνται ότι δεν συμμορφώνονται με τις έμφυλες προσδοκίες και εκφράζουν μια «διαφορετική» ταυτότητα φύλου.

Εκφοβισμός⁵: Ο εκφοβισμός συμπεριλαμβάνει οποιαδήποτε συμπεριφορά στοχεύει να εκφοβίσει, να πληγώσει ή να επηρεάσει τη σωματική ή ψυχολογική ευημερία ενός ατόμου, είναι συστηματικός, επαναλαμβανόμενος, και συνεπάγεται μια ανισορροπία δύναμης μεταξύ των εμπλεκόμενων ατόμων. Ο εκφοβισμός μπορεί να εκδηλωθεί άμεσα (απευθείας προς συγκεκριμένα άτομα) ή έμμεσα (με τη προώθηση υποθέσεων, φημών ή κατηγοριών προς συγκεκριμένα άτομα, χωρίς αυτά να είναι παρόντα). Μπορεί, επίσης, να εκδηλωθεί και διαδικτυακά (διαδικτυακός εκφοβισμός /cyber bullying) μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, κινητών τηλεφώνων, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και ιστοσελίδων. Ο εκφοβισμός εκδηλώνεται με διάφορες μορφές όπως: πειράγματα, υποτιμητικά και προσβλητικά σχόλια, εξύβριση, γελοιοποίηση, κοροϊδία, παρενόχληση, απειλές, κοινωνική απομόνωση, λεκτική και σωματική επίθεση, απειλές για πρόκληση θανάτου και γενικά εκδηλώσεις σωματικής, λεκτικής και ψυχολογικής βίας.

Ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός⁶: Ομοφοβικός εκφοβισμός χαρακτηρίζεται ο εκφοβισμός που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή αρνητικές στάσεις, πεποιθήσεις ή απόψεις σε βάρος των λεσβίων, των ομοφυλόφιλων ή των αμφιφυλόφιλων. Τα άτομα που βιώνουν

² "Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/ expression or sex characteristics in Europe". Council of Europe, 2018

³ Αντιρατσιστική πολιτική του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, «Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού και Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής ρατσιστικών περιστατικών», ΥΑΠ, ΠΙ, ΥΠΠ, 2016

⁴ "Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/ expression or sex characteristics in Europe". Council of Europe, 2018

⁵ "Good Policy and Practice in HIV and Health Education, Booklet 8: Education Sector Responses to Homophobic bullying". UNESCO, 2012.

⁶ "Getting started: a toolkit for preventing and tackling homophobic, biphobic and transphobic bullying in primary schools (Stonewall, 2016). https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/getting_started_toolkit_-_primary.pdf

αυτό το είδος εκφοβισμού ενδέχεται να είναι μαθητές/τριες που είτε είναι είτε συνάγεται ότι είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι/ες. Επιπλέον, ομοφοβικό εκφοβισμό δέχονται συχνά μαθητές/τριες που έχουν συγγένεια εξ' αίματος ή εξ' αγχιστείας με λεσβίες, ομοφυλόφιλα ή αμφιφιλόφιλα άτομα καθώς και μαθητές/τριες που δεν συμμορφώνονται με τα έμφυλα στερεότυπα ή που φαίνεται ότι είναι «διαφορετικοί/ες» κατά κάποιον τρόπο. Η κουλτούρα της ομοφοβίας υποδηλώνει, επίσης ότι οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι ή τα αμφιφιλόφιλα άτομα είναι άτομα κατώτερα σε σχέση με τα ετερόφιλα άτομα.

Τρανσφοβικός εκφοβισμός χαρακτηρίζεται ο εκφοβισμός που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή αρνητικές στάσεις, πεποιθήσεις ή απόψεις σε βάρος των διεμφυλικών (τρανς) ατόμων, ατόμων τα οποία θεωρούνται ότι είναι διεμφυλικά ή ατόμων τα οποία δεν συμμορφώνονται με τα έμφυλα στερεότυπα ή τις σχετικές έμφυλες νόρμες και εκφράζουν μια «διαφορετική» έμφυλη ταυτότητα. Τα άτομα που βιώνουν τέτοιου είδους εκφοβισμό δεν είναι μόνο διεμφυλικά άτομα αλλά μπορεί να είναι, επίσης, και νέοι/ες που δεν έχουν κατασταλάξει όσον αφορά την ταυτότητα του φύλου τους.

Η ανάγκη να λάβουμε
υπόψη την ταυτότητα
φύλου και τη σεξουαλική
διαφορετικότητα στο
συμπεριληπτικό σχολείο

3. Η ανάγκη να λάβουμε υπόψη την ταυτότητα φύλου και τη σεξουαλική διαφορετικότητα στο συμπεριληπτικό σχολείο⁷

Η κοινωνική συμπερίληψη της ποικιλομορφίας του φύλου και της σεξουαλικότητας υπάρχει όταν όλοι οι άνθρωποι που συμμετέχουν στη σχολική κοινότητα μπορούν να ταυτιστούν και να εκφράσουν ανοιχτά και ορατά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους, με πλήρη ασφάλεια και ελευθερία.

Στο σχολικό περιβάλλον, τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά, τα παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ή ΛΟΑΤΚΙ+ μέλη στην οικογένειά τους συμπεριλαμβάνονται όταν:

- οι συνθήκες τους επιτρέπουν να εκφράσουν πλήρως την ταυτότητά τους και να αξιοποιήσουν πλήρως τις ικανότητές τους.
- ενθαρρύνονται και έχουν πραγματικές ευκαιρίες να εκφραστούν, να αναπτύξουν ηγετικές ικανότητες, να πάρουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν πλήρως στη σχολική ζωή.
- νιώθουν ότι αναγνωρίζονται και είναι αποδεκτά στο σχολείο.
- έχουν την αίσθηση του «ανήκειν», και θεωρούν ότι οι ίδιοι/ες και η οικογένειά τους λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις δραστηριότητες του σχολικού περιβάλλοντος, τόσο τις εκπαιδευτικές όσο και τις εξωσχολικές.
- νιώθουν ασφάλεια και δίκαιη μεταχείριση στο σχολείο
- αναγνωρίζουν ότι οι συγκεκριμένες ανάγκες τους, τα βιώματα και οι προσωπικές τους συνθήκες θα αντιμετωπίζονται πάντα ως σημαντικά και έγκυρα.

Οι θετικές εμπειρίες και σχέσεις αντανακλούν το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα μιας συνεχούς διαδικασίας εκ μέρους του σχολικού προσωπικού να εμπλέξει όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας στις προσπάθειες και το διάλογο για τη διασφάλιση ενός δίκαιου, συμπεριληπτικού και γεμάτου σεβασμό σχολικού κλίματος. Το αίσθημα της ασφάλειας και της συμπερίληψης είναι ουσιώδες για την αποτελεσματική μάθηση.

Η ανάγκη δημιουργίας ενός συμπεριληπτικού και ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης καταδεικνύεται από ένα μεγάλο αριθμό ερευνών. Η «Έκθεση της Αρχής κατά των Διακρίσεων

⁷ Προσαρμογή από το Εγχειρίδιο το οποίο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου “HOMBAT - Combating HOMophobic And Transphobic (HT) bullying in schools”.

για την ομοφοβία στην εκπαίδευση και τον χειρισμό ομοφοβικών περιστατικών⁸ της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει καταδείξει τη μεγάλη ανάγκη για αντιμετώπιση του φαινομένου της ομοφοβίας στην κυπριακή εκπαίδευση. Το εν λόγω θέμα έχει επίσης σκιαγραφηθεί από την έρευνα που διεξάχθηκε στα πλαίσια του προγράμματος HOMBAT, τη μελέτη της Εκστρατείας «Ασπίδα κατά της Ομοφοβίας στην Εκπαίδευση»⁹ και άλλες πρόσφατες έρευνες στην Κύπρο¹⁰.

Η ομοφοβία και η τρανσφοβία στο σχολείο έχουν ξεκάθαρες συνέπειες στην αντίληψη της/του μαθήτριας/ή για την ασφάλεια στο μαθησιακό περιβάλλον (WHO¹¹, IGLYO¹², Fundamental Rights Agency¹³, Council of Europe¹⁴, UNICEF¹⁵). Τα σχολεία συχνά θεσπίζουν πρακτικές ετεροκανονικότητας ή βασισμένες στο φύλο, οι οποίες εκούσια ή ακούσια αποθαρρύνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά ή παιδιά που θεωρούνται ΛΟΑΤΚΙ+, να έχουν την αίσθηση ότι ανήκουν στο σχολείο και στην ομάδα των συνομηλίκων τους.

Η ομοφοβία, η τρανσφοβία και ο εκφοβισμός που βασίζεται στο σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, υπονομεύουν την αίσθηση ασφάλειας των μαθητριών/ών και επηρεάζουν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που βιώνουν εκφοβισμό, των φίλων τους, των θεατών, αλλά και των ατόμων που εκφοβίζουν. Η ανισότητα στο σχολικό περιβάλλον αποτρέπει την υγιή έκφραση των μαθητών/τριών, εμποδίζοντας την ενεργό συμμετοχή τους και καλλιεργώντας δυσλειτουργικές σχέσεις με συνομήλικα άτομα, με το σχολικό προσωπικό και την οικογένεια. Επιπρόσθετα, ο κοινωνικός αποκλεισμός των παιδιών και νέων ανθρώπων μέσα στο σχολικό περιβάλλον συμβάλλει σε μια γενική αίσθηση κοινωνικού αποκλεισμού και εκτός του σχολείου, στην ευρύτερη κοινότητα.

Όλα τα πιο πάνω έχουν σοβαρό αντίκτυπο στα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά. Διάφορες έρευνες έχουν καταδείξει ότι οι ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές/τριες πιθανόν να παρουσιάσουν^{16 17}:

- τετραπλάσια πιθανότητα σοβαρού/πολύ σοβαρού στρες, άγχους και κατάθλιψης σε σχέση με τις/τους μη ΛΟΑΤΚΙ+ μαθήτριες/ές.

⁸ Αρ. Φακ. ΑΚΡ 63/2011, ΑΚΡ 131/2011, Έκθεση της Αρχής κατά Του Ρατσισμού και των Διακρίσεων για την ομοφοβία στην εκπαίδευση και το χειρισμό ομοφοβικών περιστατικών, 20 Νοεμβρίου 2012, Λευκωσία.

⁹ Σκιαγράφηση του φαινομένου της ομοφοβίας στην εκπαίδευση: Ασπίδα κατά της ομοφοβίας στην εκπαίδευση, 2012.

¹⁰ Μ. Καψού και Α. Χριστοφή, Μελέτη 2: Χαρτογράφηση των εμπειριών και των αναγκών της ΛΟΑΤ κοινότητας στην Κύπρο. σε Μ. Καψού, Α. Χριστοφή και Μ. Επαμεινώνδα (2011), Έκθεση για το Σεξουαλικό Προσανατολισμό στην Κύπρο: Χαρτογράφηση του Κοινωνικοπολιτικού Κλίματος, Εμπειριών και Αναγκών. ISBN 978 – 9963 -9414 -2 -1, ΚΣΟΠ & Accept-LGBT Cyprus, 2011: Λευκωσία.

¹¹ World Health Organization: Social Determinants of Health, https://www.who.int/social_determinants/sdh_definition/en/

¹² <https://www4.shu.ac.uk/research/ceir/sites/ceir/files/IGLYOBullyingReportJan2014.pdf>

¹³ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/368-FRA-hdgso-part2-NR_CY.pdf

¹⁴ <https://rm.coe.int/prems-125718-gbr-2575-safe-at-school-a4-web/16809024f5>

¹⁵ https://www.unicef.org/videoaudio/PDFs/Current_Issues_Paper_Sexual_Identification_Gender_Identity.pdf

¹⁶ Πηγή: ILGA Europe: Suicidality among LGBT Youth (2007) https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/ilga-europe_lgbt_youth_suicide_final.pdf

¹⁷ Estimating the Risk of Attempted Suicide Among Sexual Minority Youths, JAMA Pediatrics, 2008. <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/article-abstract/2704490>

- διπλάσια πιθανότητα αυτοτραυματισμού σε σχέση με μη ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές/τριες.
- τριπλάσια πιθανότητα απόπειρας αυτοκτονίας σε σχέση με τις/τους μη ΛΟΑΤΚΙ+ μαθήτριες/ές.

Σημειώνεται ότι το να είσαι ΛΟΑΤΚΙ+ δεν αυξάνει από μόνο του τον κίνδυνο μειωμένης ψυχικής υγείας. Η εμπειρία του εκφοβισμού, της απόρριψης ή της παρενόχλησης λόγω της ταυτότητας φύλου ή της σεξουαλικής ταυτότητας είναι που οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα άγχους, κατάθλιψης, αυτοτραυματισμού και απόπειρες αυτοκτονίας.

4. Θεσμικό Πλαίσιο

Θεσμικά, το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία από βία, κακοποίηση, εκφοβισμό ή οποιαδήποτε άλλη μορφή διακριτικής ή εξευτελιστικής μεταχείρισης που να σχετίζεται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, κατοχυρώνεται από διεθνείς, ευρωπαϊκές και τοπικές συμβάσεις, οδηγίες, κατευθυντήριες γραμμές και πολιτικές. Η Επιτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού¹⁸ έχει υπογραμμίσει το δικαίωμα στη διαφορετικότητα και το δικαίωμα στην εκπαίδευση¹⁹ όπως κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση, εξάλλου, δεν αφορά μόνο στο δικαίωμα πρόσβασης και φοίτησης αλλά και στην εκπαίδευση σε ένα ασφαλές περιβάλλον, χωρίς βία, εκφοβισμό ή κοινωνικό αποκλεισμό και μπορεί να απολαμβάνεται χωρίς διάκριση στη βάση σεξουαλικής διαφορετικότητας και έμφυλης ταυτότητας²⁰.

Η κάθε ευρωπαϊκή χώρα έχει νομική υποχρέωση να προλαμβάνει και να καταπολεμεί όλες τις μορφές εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένου και του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού. Οι υποχρεώσεις αυτές απορρέουν, μεταξύ άλλων από:

- Την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²¹, ΟΗΕ, 1948
- Τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού²², ΟΗΕ 1989
- Τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του παιδιού από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και σεξουαλική κακοποίηση²³ (Συνθήκη Λαζαρότε, 2007)
- Τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, 2011²⁴),
- Τη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW, 1979)

¹⁸ Λ. Κουρσουμπά. Η διαφορετικότητα ως δικαίωμα. Ομιλία της Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού στο Συνέδριο «Ασπίδα κατά της Ομοφοβίας στην Εκπαίδευση» στις 06 Οκτωβρίου 2012, Λευκωσία.

¹⁹ Γενική Συνέλευση Ο.Η.Ε., Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. 20 Νοεμβρίου 1989, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Συνθήκη αρ. 1577, σελ. 3, <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b38fo.html>>

²⁰ Σύσταση CM/Rec(2010)5 της Επιτροπής Υπουργών των κρατών μελών για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, IV, παρ. 31-32.

²¹ https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=18&Itemid=33

²² https://www.ucy.ac.cy/mhc/documents/Legislation/Convention_on_the_Rights_of_Children.pdf

²³ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d0>

²⁴ [Bit.ly/3oDjbUA](http://bit.ly/3oDjbUA)

- Τη Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών των κρατών μελών για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, CM/Rec(2010)5²⁵
- Τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την προαγωγή και προστασία της άσκησης όλων των ανθρώπινων δικαιωμάτων για λεσβίες, ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλα, διεμφυλικά και μεσοφυλικά πρόσωπα (ΛΟΑΔΜ), Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ιούνιος 2013

Το όραμα του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας έχει διαμορφωθεί στη βάση του πιο πάνω πλαισίου και αφορά το Ανθρώπινο και Δημοκρατικό σχολείο του 21ου αιώνα. Στο Ανθρώπινο και Δημοκρατικό σχολείο κανένα παιδί δεν αποκλείεται, δεν περιθωριοποιείται, δεν στιγματίζεται, δεν περιφρονείται και δεν δυστυχεί εξαιτίας κάποιας ιδιαιτερότητας²⁶. Παράλληλα, το σχολείο οργανώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχει σε όλα τα παιδιά τη δυνατότητα επίτευξης όλων των στόχων της εκπαίδευσης, χωρίς οποιεσδήποτε εκπτώσεις στην ποσότητα και στην ποιότητα των μορφωτικών αγαθών.

Προς εφαρμογή του πιο πάνω οράματος στην πράξη, το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας έχει προχωρήσει στη διαμόρφωση διαφόρων πολιτικών και κατευθυντήριων γραμμών που αφορούν τόσο στην αντιμετώπιση ρατσιστικών περιστατικών και εκφοβιστικής συμπεριφοράς στο σχολικό χώρο όσο και στην πρόληψη των φαινομένων αυτών.

Μια σημαντική πολιτική που αφορά στην πρόληψη του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού είναι η Πολιτική για την Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση (Δεκέμβριος 2016)²⁷ η οποία εντάσσει θέματα που αφορούν την ενδυνάμωση του εαυτού, το φύλο, τη σεξουαλικότητα, τις υγιείς σχέσεις και την προστασία από οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης στο Πρόγραμμα Σπουδών Αγωγής Υγείας (ΠΣΑΥ) της Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης. Σκοπός της Περιεκτικής Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης είναι να ενισχύσει και να ενδυναμώσει τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους με πληροφορίες, δεξιότητες και θετικές αξίες ώστε να κατανοούν και να χαίρονται τη σεξουαλικότητά τους, να βιώνουν με υπευθυνότητα και ασφάλεια τις διαπροσωπικές σχέσεις και φιλίες τους και να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη δική τους σεξουαλική υγεία και ευημερία αλλά και για αυτή των άλλων²⁸.

Στις πολιτικές που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση, αντιμετώπιση και διαχείριση της ρατσιστικής και εκφοβιστικής συμπεριφοράς εντάσσεται η «Εθνική Στρατηγική ενάντια στη βία στο σχολείο» (ΥΠΠΑΝ, Ιούνιος του 2019)²⁹, η οποία αποσκοπεί στην προαγωγή και διατήρηση ενός ασφαλούς, δημοκρατικού και φιλικού προς το παιδί σχολικού περιβάλλοντος. Κύριο μέλημα της Εθνικής Στρατηγικής είναι η δημιουργία ενός σχολικού χώρου, όπου όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως, έχουν ενεργό συμμετοχή, απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους και καλλιεργούν γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και στάσεις ζωής που τα οδηγούν στο να αναπτύξουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους³⁰, απαλλαγμένα από οποιαδήποτε μορφής βίας, εκφοβισμού, διάκρισης, αποκλεισμού ή κακομεταχείρισης.

Παράλληλα η **«Αντιρατσιστική πολιτική του ΥΠΠ, Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού και Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών**

²⁵ <https://rm.coe.int/16804c50bo>

²⁶ http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/chimeia/imerides_seminaria_synedria/nea_analytika_programmata/par_jan_2011.ppt.

²⁷ <http://enimerosi.moec.gov.cy/archeia/1/ypp5075b>

²⁸ WHO Regional Office for Europe (1999/2001), p. 13

²⁹ http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/ethniki_stratigiki/teliko_keimeno_ethikis_stratigikis.pdf

³⁰ Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη και τη Διαχείριση της Βίας στο Σχολείο (Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας και Πολιτισμού, 2017).

Περιστατικών³¹» αποτελεί ένα ουσιαστικό μέτρο πρόληψης και καταπολέμησης των διακρίσεων, της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού στα σχολεία, συμπεριλαμβανομένου και του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού. Ο Κώδικας παρέχει επεξηγηματικές πληροφορίες που αφορούν στον έγκυρο εντοπισμό και αναγνώριση των πιο πάνω περιστατικών και συγκεκριμένες, λεπτομερείς προδιαγραφές που αφορούν στην άμεση και αποφασιστική αντιμετώπιση τους, καθώς και καταγραφής τους. Επιπρόσθετα, η «Εγκύκλιος για την Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού» παρέχει οδηγίες αναγνώρισης, αντιμετώπισης και καταχώρισης περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο³² (αρ. εγκυκλίου γπρ3745, ημερομηνία 23.02.2016)

Άλλες σχετικές πολιτικές, κατευθυντήριες γραμμές και εκδόσεις του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας που αφορούν στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, συμπεριλαμβάνουν :

- Τις «Οδηγίες σχολικής χρονιάς 2018-2019 «Περιστατικά Σχολικού Εκφοβισμού στον χώρο του σχολείου³³»
- Την έκδοση «Αναγνώριση και ευαισθητοποίηση γύρω από το σχολικό εκφοβισμό³⁴», Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (ΠΑΒΙΣ)
- Την έκδοση «Προσεγγίσεις διαχείρισης σχολικού εκφοβισμού-Οδηγός Εκπαιδευτικού³⁵», Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (ΠΑΒΙΣ)

Ο σημαντικός ρόλος των εκπαιδευτικών

Δεδομένων όσων αναφέρονται πιο πάνω, θεωρείται σημαντικό να αντιμετωπίζεται η καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στο σχολείο ως ένα θεμελιώδες κομμάτι διαχείρισης της τάξης. Ως επικεφαλής της τάξης, οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα των μαθητριών/ών τους, περιλαμβανομένης και της σεξουαλικής διαφορετικότητας των παιδιών. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η έκφραση φύλου διαμορφώνουν ένα ζωτικό κομμάτι της ταυτότητας του ατόμου, ισοδύναμα με άλλες πτυχές που αφορούν την καταγωγή, την εθνικότητα, τη θρησκεία και τις ειδικές ανάγκες του π.χ.

Τόσο στο περιβάλλον τάξης όσο και στο ευρύτερο σχολικό περιβάλλον, η διαφορετικότητα πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό σε κάθε μία από αυτές τις πτυχές. Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί έχουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν στην αναγνώριση, αμφισβήτηση, και πρόληψη του ομοφοβικού, τρανσφοβικού και αμφιφοβικού εκφοβισμού και στη διασφάλιση ότι οι μαθήτριες/ές που είναι, θεωρούνται ή ενδέχεται να είναι ΛΟΑΤΚΙ+, ή έχουν ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ή μέλη της οικογένειάς τους, παραμένουν ασφαλείς, χαρούμενοι/ες και νιώθουν ότι συμπεριλαμβάνονται πλήρως στη σχολική ζωή.

³¹ http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/antiratsistiki/kodikas_oct16.pdf

³² <http://enimerosi.moec.gov.cy/ypp3745>

³³ http://www.moec.gov.cy/dde/odigies_scholikas_chronias_2018_19/25.pdf

³⁴ http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/ekpaideftiko_yliko/scholika_encheiridia/anagnorisi_kai_diacheirisi_sholikou_ekfovismou.pdf

³⁵ http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/scholika_encheiridia.html

Πώς εκδηλώνεται
η ομοφοβία και η
τρανσφοβία στο
σχολικό περιβάλλον

5. Πώς εκδηλώνεται η ομοφοβία και η τρανσφοβία στο σχολικό περιβάλλον

Πολλές φορές ο όρος ομοφοβία χρησιμοποιείται ως όρος ομπρέλα για όλες τις αρνητικές συμπεριφορές που έχουν να κάνουν με το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου- συμπεριλαμβάνοντας επίσης και τη αμφιφυλοφοβία και την τρανσφοβία. Πολύ συχνά, συμπεριφορές ομοφοβίας και τρανσφοβίας συνυπάρχουν και τα άτομα πλήττονται ταυτόχρονα τόσο για την έκφραση του φύλου τους όσο και για τον (υποτιθέμενο) σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι η ομοφοβία και τρανσφοβία αποτελούν συνήθως «αόρατες» μορφές ρατσισμού ή εκφοβισμού, τόσο λόγω της δυσκολίας αναγνώρισης τέτοιων περιστατικών ως τέτοια όσο και λόγω της παραγνώρισης των σημαντικών επιπτώσεων που μπορεί να έχουν στην ευημερία των μαθητών και μαθητριών. Ομοφοβικά και τρανσφοβικά περιστατικά συχνά προσπερνιούνται: για παράδειγμα, πολύ λίγοι/ες εκπαιδευτικοί θα ασχοληθούν με ένα/μία μαθητή/τρια που θα αποκαλέσει ένα άλλο παιδί “gay”, ενώ αν το αποκαλέσει «μαύρο», «χοντρό», «πόρνη» ή «καθυστερημένο», η αντίδραση θα είναι άμεση. Επίσης υβριστικοί χαρακτηρισμοί και προσφωνήσεις, όπως «αδερφή» ή «λέσβω», εκλαμβάνονται συχνά ως «αθώοι», στη βάση της υπόθεσης ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες δεν έχουν την κακόβουλη πρόθεση να κάνουν διακρίσεις σε βάρος συγκεκριμένων μαθητών/τριών που είναι ομοφυλόφιλοι. Εκτός από αυτό, μερικοί/ες εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι κάποια παιδιά δεν γνωρίζουν τι σημαίνουν οι παραπάνω λέξεις και να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι είναι «κενές νοήματος». Εντούτοις, τέτοιες, αντιλήψεις παραγνωρίζουν όχι μόνο τον αρνητικό αντίκτυπο που έχουν αυτά τα σχόλια στα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά αλλά επίσης, το γεγονός ότι οι εν λόγω χαρακτηρισμοί δεν είναι ποτέ δυνατόν να έχουν θετικό περιεχόμενο και άρα, δεν είναι, όπως υποστηρίζουν, «κενοί νοήματος».

Η συμβουλή που δίνεται συχνά σε ομοφυλόφιλους/ες μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς είναι «να μην δίνουν σημασία σε αυτά τα αρνητικά σχόλια, αλλά να τα αγνοούν» ή ότι «οι βρισιές αυτές δεν πληγώνουν». Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις το σχολείο προσπαθεί «να βοηθήσει» έναν/μία μαθητή/τρια ή έναν/μία εκπαιδευτικό που βιώνει εκφοβισμό απομονώνοντάς τον/την από τα αρνητικά σχόλια που εκφράζονται σε βάρος του/της. Για παράδειγμα, τους επιτρέπουν να τρώνε μεσημεριανό σε ένα χωριστό δωμάτιο ή δίνουν σε έναν/μία εκπαιδευτικό το κλειδί της πίσω πόρτας του σχολείου. Αυτού του είδους τα «προστατευτικά» μέτρα όμως ακυρώνουν τον πόνο που βιώνουν ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές/τριες ή εκπαιδευτικοί, ενισχύουν τις αρνητικές συμπεριφορές και επιβεβαιώνουν την εντύπωση ότι το σχολείο δεν είναι πρόθυμο να αντιμετωπίσει αυτό το εχθρικό περιβάλλον.

Παραδείγματα εκδήλωσης ομοφοβίας μπορεί να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

- Ένα κορίτσι που από τότε που γνωστοποίησε οικειοθελώς ότι είναι λεσβία, οι συμμαθήτριάς του άρχισαν να απομακρύνονται από κοντά του και να χασκογελούν κάθε φορά που το συναντούν στα αποδυτήρια.
- Ένα αγόρι που το πειράζουν στην ώρα του διαλείμματος λέγοντάς του ότι είναι "gay", αφού δεν θέλει να παίξει ποδόσφαιρο.
- Ένα αγόρι που αποτελεί στόχο πειραγμάτων και υποτιμητικών χαρακτηρισμών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επειδή τον είδαν κάποτε να κρατιέται χεράκι-χεράκι με ένα άλλο αγόρι.
- Ένα κορίτσι που τότε που έκοψε τα μαλλιά της κοντά, παίζει ποδόσφαιρο και έχει κάνει τατουάζ να χαρακτηρίζεται ως «λεσβία» και να απομονώνεται από την υπόλοιπη τάξη.
- Ένα παιδί το οποίο απομονώνεται επειδή έχουν μάθει τα άλλα παιδιά ότι προέρχεται από ομόφυλη οικογένεια.
- Η ανοχή όσον αφορά στα αστεία για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- Η άρνηση των ετεροφυλόφιλων μαθητών/τριών να συναναστρέφονται με ομοφυλόφιλους μαθητές ή λεσβίες μαθήτρες, η οποία συχνά παραβλέπεται, αφήνοντας να εννοηθεί ότι η κοινωνική απομόνωση ενός ατόμου δεν είναι τόσο επώδυνη, αφού δεν βιώνει άμεση βία.
- Τα αναλυτικά προγράμματα τα οποία δεν είναι συμπεριληπτικά και στα οποία υπάρχει παντελής έλλειψη ΛΟΑΤΚΙ+ παραδειγμάτων (π.χ. αναφορές σε όλα τα είδη ζευγαριών ή οικογενειών, αναφορές σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με σημαντική συμβολή στην ιστορία, στην επιστήμη, στην εκπαίδευση, στην διεκδίκηση δικαιωμάτων κλπ).

Παραδείγματα εκδήλωσης τρανσφοβίας μπορεί να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

- Αποφυγή χρήσης του ονόματος και/ή του ορισμού φύλου που έχει επιλέξει ένα παιδί για τον εαυτό του ή προτιμά να χρησιμοποιεί στις σχέσεις με τους/τις συνομηλίκους/ες και τις/τους εκπαιδευτικούς του.
- Προσβλητικοί χαρακτηρισμοί που αφορούν στην αντικομοφομιστική συμπεριφορά ενός/μίας μαθητή/τριας ως προς τον ρόλο του φύλου του/της (π.χ. «ευαισθητούλης», «κουνιστούλης» ή «αγοροκόριτσο», «νταλικά» κλπ) οι οποίοι όμως συχνά παραβλέπονται και δεν θεωρούνται ότι εισάγουν διακρίσεις ή ότι αποτελούν μία μορφή εκφοβισμού.
- Ένα κορίτσι που το αποκαλούν οι συμμαθητές/τριες του «λεσβία», επειδή έχει κοντά μαλλιά, ντύνεται και περπατάει σαν αγόρι.
- Ένα αγόρι που το κοροϊδεύουν και το δακτυλοδείχνουν λόγω του τρόπου που ντύνεται, περπατάει ή μιλάει.
- Μαθητές/τριες που ενοχλούν ένα/μία συμμαθητή/τριά τους κάνοντάς του/της ερωτήσεις σχετικά με το φύλο του/της (π.χ. «Είσαι όντως αγόρι;» ή «Τελικά τι είσαι; Αγόρι ή κορίτσι;») ή άλλες αδιάκριτες ερωτήσεις (π.χ. «Φοράς κιλότα ή σώβρακο;» ή «Τι είδους γεννητικά όργανα έχεις;»).
- Αυθαίρετες συμβουλές για τη συμμόρφωση με τις νόρμες που σχετίζονται με τα φύλα ή με τις συμπεριφορές, τους ρόλους, τις δραστηριότητες και τα χόμπι που στερεοτυπικά θεωρούνται αντρικά ή γυναικεία.
- Ένα αγόρι που λέει στους/στις φίλους/ες του ότι ο πατέρας του θα προχωρήσει σε εγχείρηση επαναπροσδιορισμού φύλου και θα ζει από τώρα και στο εξής ως

γυναίκα, και οι συμμαθητές/τριες του γελούν ασταμάτητα και του λένε διαρκώς:
«Μα, δεν γίνονται αυτά τα πράγματα! Ο πατέρας σου είναι ανώμαλος!»

- Διοικητικές ρυθμίσεις εκ μέρους του σχολείου που καταλήγουν να γίνονται οδυνηρές εμπειρίες (π.χ. άρνηση εκ μέρους της διεύθυνσης του σχολείου να προσαρμόσει στα αρχεία της το φύλο ενός/μίας διεμφυλικού/ής μαθητή/τριας) επειδή «δεν επιτρέπεται» αυτού του είδους η προσαρμογή.

Εισηγήσεις για τη
δημιουργία ενός
συμπεριληπτικού σχολικού
περιβάλλοντος ως προς τη
σεξουαλική ποικιλομορφία

6. Εισηγήσεις για τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος ως προς τη σεξουαλική ποικιλομορφία.

Το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας προτρέπει στην άμεση αντιμετώπιση της ομοφοβικής και τρανσφοβικής συμπεριφοράς στη βάση της αντιρατσιστικής πολιτικής **«Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών»** (2016)³⁶. Κατευθυντήριες γραμμές για διαχείριση τέτοιων περιστατικών συμπεριλαμβάνονται, επίσης, στην εγκύκλιο **«Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού»**^{37 38}.

Οι επιθεωρητές/ριες, οι σχολικές διευθύνσεις, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων και ειδικοτήτων, οι εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι επισκέπτες/ριες υγείας και γενικά όλα άτομα και φορείς που εργάζονται με/για παιδιά στην εκπαίδευση, λαμβάνουν υπόψη στη διεκπεραίωση του εκπαιδευτικού τους έργου τις πιο κάτω εισηγήσεις που βασίζονται σε σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες έγκριτων τοπικών, ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών:

1. Η διαφορετικότητα και η μοναδικότητα κάθε ατόμου ενθαρρύνεται θετικά, αναγνωρίζεται, γίνεται αποδεκτή και επικυρώνεται.
2. Γίνεται προσπάθεια για την καταπολέμηση έμφυλων στερεότυπων. Αμφισβητούνται και αποδομούνται οι έμφυλες στερεοτυπικές απεικονίσεις, αναφορές, προσδοκίες και συμπεριφορές μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Αποφεύγεται ο έμφυλος διαχωρισμός στην εκπαίδευση καθώς και προσωπικές στερεοτυπικές αντιλήψεις για το φύλο και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Αποφεύγονται επίσης και οι υποθέσεις για το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου των άλλων.
3. Το κάθε άτομο που δουλεύει με παιδιά περνά τακτικά από μια διαδικασία προσωπικού αναστοχασμού με στόχο την επαναξιολόγηση, αμφισβήτηση και επαναδιατύπωση προσωπικών στερεότυπων, προκαταλήψεων και ταμπού σε σχέση με το φύλο και το σεξουαλικό προσανατολισμό, που ενδεχομένως θα μπορούσαν να οξύνουν την ομοφοβία και την τρανσφοβία.

³⁶ http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=1429&Itemid=448&lang=el

³⁷ Εγκύκλιος -Υρρ3745α. 23 Φεβρουάριου 2016

³⁸ Παρατηρητήριο για τη Βία στο σχολείο,(ΠΑΒΙΣ): εκδόσεις που αφορούν στην ευαισθητοποίηση και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού: http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/scholika_encheiridia.html

4. Λαμβάνονται προληπτικά μέτρα για να δοθεί ο τόνος συμπεριληπτικού περιβάλλοντος μέσα στην τάξη. Σε συνεργασία με τους μαθητές και τις μαθήτριες, θέτονται οι σχετικοί κανόνες της τάξης, προσδοκίες και συμφωνίες για τον εκάστοτε χρόνο, ώστε όλα τα παιδιά να νιώθουν ασφάλεια και συμπερίληψη. Οι μαθήτριες και οι μαθητές καταστούν ο ένας τον άλλο/η, η μία την άλλη/ο υπόλογο/η αυτής της συμφωνίας.

5. Ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση, η επικοινωνία, ο διάλογος, η διαδραστική συνεργασία και η συνεργατική μάθηση μεταξύ όλων των μαθητών/μαθητριών με στόχο τη δημιουργία ενσυναίσθησης, σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας και ποικιλομορφίας.

6. Αναπτύσσεται ένας ειλικρινής διάλογος μαζί με τα παιδιά για τα έμφυλα στερεότυπα, την έκφραση της ταυτότητας φύλου και τη σεξουαλική ταυτότητα. Μεροληπτικές αντιλήψεις και αντίστοιχη συμπεριφορά (π.χ. ομοφοβική και τρανσφοβική γλώσσα) αμφισβητούνται. Η σεξουαλική ποικιλομορφία προσεγγίζεται μέσα από το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τίθενται κοινά στόχοι π.χ. στη βάση της προκοινωνικής συμπεριφοράς³⁹, του σεβασμού, της ελευθερίας της έκφρασης της ταυτότητας, της προστασίας από κακοποίηση ή διάκριση κλπ. Στόχος είναι να αποκτήσουν τα παιδιά και οι νέοι άνθρωποι καλύτερη αντίληψη του κόσμου, αμφισβητώντας και επανεξετάζοντας επιβλαβείς ετεροκανονικές «πραγματικότητες» και εξερευνώντας τρόπους με τους οποίους μπορούν να βελτιώσουν τις ανθρώπινες σχέσεις.

7. Δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη χρήση της γλώσσας. Η κανονικοποίηση και η ενθάρρυνση της ετεροκανονικότητας σε επίπεδο γλωσσικής έκφρασης και καθημερινών πρακτικών, αλλά και στο πλαίσιο του επίσημου και του ανεπίσημου αναλυτικού προγράμματος, συμβάλλουν στη μετάδοση σαφών καθώς και υποσυνείδητων μηνυμάτων σχετικά με το ποια έμφυλη και σεξουαλική συμπεριφορά θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή. Χρησιμοποιείται γλώσσα συμπεριληπτική ως προς το φύλο, τις ταυτότητες φύλου, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τις σχέσεις και τις διάφορες μορφές οικογένειας. Π.χ. χρησιμοποιείται η λέξη «σύντροφος» αντί για «αγόρι/κορίτσι» ή «άνδρας/γυναίκα» και ανωνυμίες ουδετέρου γένους («αυτό» το άτομο) αντί αρσενικού ή θηλυκού γένους («αυτός», «αυτή»). Το λεξιλόγιο των μαθητών/τριών εμπλουτίζεται επίσης με λέξεις όπως «σεβασμός», «αποδοχή», «διαφορετικότητα», «ποικιλομορφία» κλπ.

8. Επίσταται η προσοχή στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν οι μαθήτριες και οι μαθητές διάφορες λέξεις που χαρακτηρίζουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά (μαθήτριες/ές δημοτικού σχολείου) πιθανότατα χρησιμοποιούν αυτές τις προσβλητικές εκφράσεις χωρίς να αντιλαμβάνονται πλήρως τη σημασία τους. Σε αυτή την περίπτωση, χρειάζεται να τους επισημανθεί ότι οι λέξεις αυτές συνιστούν προσβολές και συγχρόνως να ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τη γλώσσα με σεβασμό προς όλους τους ανθρώπους. Επίσης, παρέχονται εξηγήσεις ως προς τη σημασία αυτών των λέξεων χρησιμοποιώντας απλούς, περιγραφικούς ορισμούς ανάλογα με το αναπτυξιακό επίπεδο των παιδιών. Για παράδειγμα, λεσβία είναι «μία γυναίκα που αγαπά μία άλλη γυναίκα» ή τρανς παιδί είναι «ένα παιδί που δεν βιώνει το φύλο του σύμφωνα με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση». Σε περιπτώσεις που τα παιδιά απλώς «εκτοξεύουν» χαρακτηρισμούς μόνο και μόνο για να κοροϊδέψουν ή να προσβάλουν κάποια/ον, αναπαράγοντας στερεότυπα, προκαταλήψεις και στιγματισμό προσώπων, τονίζεται ότι αυτού του είδους οι συμπεριφορές δεν είναι αποδεκτές στο σχολείο. Υπενθυμίζονται οι σχολικοί κανόνες, καθώς και ότι το σχολείο στηρίζει πλήρως

³⁹ Προκοινωνική συμπεριφορά αφορά το αίσθημα συμπάθειας, ενσυναίσθησης και το ενδιαφέρον για τα άλλα άτομα γύρω μας και την ανάγκη να βοηθήσουμε άλλους ανθρώπους. Χαρακτηρίζεται από μια ανησυχία σχετικά με τα δικαιώματα, τη συμπερίληψη, τα συναισθήματα και την ευημερία των άλλων ανθρώπων καθώς και τη συμβολή μας στην κοινότητα https://en.wikipedia.org/wiki/Prosocial_behavior

τον σεβασμό των συναισθημάτων όλων των μαθητριών/ών ανεξαιρέτως. Όταν οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν ομαδικά μία κοινή στάση, με θετικότητα και επιμονή, τα παιδιά προσλαμβάνουν το μήνυμα ότι οι αρνητικές εκφράσεις/αντιδράσεις από μέρους τους δεν είναι ευπρόσδεκτες.

9. Κάθε ακούσια ή εκούσια χρήση ομοφοβικής ή τρανσφοβικής γλώσσας στο σχολικό χώρο αμφισβητείται και αντιμετωπίζεται άμεσα και με τον ίδιο τρόπο και την ίδια σοβαρότητα που αντιμετωπίζεται οποιαδήποτε άλλη ρατσιστική ρητορική.

10. Το αναλυτικό πρόγραμμα εμπλουτίζεται και διαμορφώνεται ανάλογα ώστε να είναι συμπεριληπτικό και να αντικατοπτρίζει τις εμπειρίες όλων των μαθητών/τριών. Το προκαθορισμένο αναλυτικό πρόγραμμα, ανεξαρτήτως μαθήματος, μπορεί να εμπλουτιστεί με καινούργιες δραστηριότητες που να παρουσιάζουν «διαφορετικά» πρότυπα και παραδείγματα τα οποία απεικονίζονται στα μέσα ενημέρωσης ή τη λογοτεχνία. Παρουσιάζονται επίσης θετικές απεικονίσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων καθώς και η σημαντική συμβολή τους στην ιστορία, στην επιστήμη, την τέχνη, την διεκδίκηση της κοινωνικής δικαιοσύνης κλπ.

11. Οι ΛΟΑΤΚΙ+ μαθήτριες και μαθητές είναι ορατές και ορατοί, νιώθουν ότι εκπροσωπούνται επαρκώς και ότι «είναι παρούσες/όντες» στο σχολικό περιβάλλον, σε όλες τις πτυχές της σχολικής ζωής, είτε αυτό είναι το πρόγραμμα εκπαίδευσης, η γλώσσα, η συζήτηση, η επικοινωνία, οι δραστηριότητες, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις κλπ. Τα παιδιά και οι νέοι άνθρωποι με διαφορετική σεξουαλικότητα και έκφραση φύλου εμπλέκονται ελεύθερα στην ανταλλαγή απόψεων και συναισθημάτων, μια απολύτως αναγκαία διαδικασία για την υγιή κοινωνικοποίηση τους. Το δικαίωμα κάθε παιδιού στην ελεύθερη έκφραση και επιλογή διασφαλίζεται πλήρως.

12. Το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση και στην προστασία από τις διακρίσεις και την κακοποίηση ισχύει επίσης και για τις/τους εκπαιδευτικούς. Η Οδηγία για τη Διαμόρφωση Γενικού Πλαισίου για την Ίση Μεταχείριση στην Απασχόληση και την Εργασία (2000/78) για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθιερώνει ένα γενικό πλαίσιο για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και προστατεύει τις/τους εργαζομένους/ες από τις διακρίσεις με βάση την ηλικία, τις ειδικές ανάγκες, το σεξουαλικό προσανατολισμό και τη θρησκεία ή τα πιστεύω στον εργασιακό χώρο. Η διάκριση στο χώρο εργασίας στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού πολιτικοποιείται .

13. Η αντιμετώπιση των παιδιών που έχουν εκφράσει συναισθήματα για ένα άτομο του ίδιου φύλου με διαχωρισμό και απομόνωση, αποτελεί άμεση μορφή διάκρισης. Αυτά τα περιστατικά αντιμετωπίζονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που αντιμετωπίζονται αντίστοιχες εκφράσεις οικειότητας μεταξύ ετεροφυλόφιλων συντρόφων στο σχολικό περιβάλλον, σύμφωνα με τους κανόνες του σχολείου, χωρίς να εμπεριέχουν διακρίσεις.

14. Οι αποκαλύψεις του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου αντιμετωπίζονται με κατανόηση, δεκτικότητα, ενεργητική ακρόαση, αποδοχή, ενσυναίσθηση και εχεμύθεια. Ένα παιδί δε χρειάζεται ειδική άδεια από τους γονείς του ή τη διοίκηση του σχολείου για να μιλήσει για την ταυτότητα φύλου ή το σεξουαλικό του προσανατολισμό. Αυτές οι γνωστοποιήσεις δεν έχουν 'νομικές επιπτώσεις' για τις/τους εκπαιδευτικούς που τις αντιμετωπίζουν με δεκτικότητα και αποδοχή. Αντιθέτως, τα δικαιώματα των παιδιών και οι αρχές της εκπαίδευσης συνεπάγονται τη συμπερίληψη, την αποδοχή και την προστασία. Τα παιδιά που έχουν κάνει αυτές τις γνωστοποιήσεις είναι σημαντικό να νιώσουν εμπιστοσύνη, ότι θα είναι αποδεκτά και θα τους παρέχεται υποστήριξη. Αντιδράσεις της φύσης: "Το ήξερα!" "Είσαι σίγουρος/η; Μάλλον είναι μια φάση που θα περάσει!", "Μην το πεις σε κανέναν/καμία!", "Δεν το νομίζω! Αφού είχες σχέσεις με το άλλο φύλο", "Ίσως δεν έχεις βρει τον σωστό άνθρωπο (του άλλου φύλου) ακόμα" είναι πιθανόν να αναπαράγουν ομοφοβία και τρανσφοβία.

15. Αποφεύγεται η παροχή αυθαίρετων συμβουλών στα παιδιά ή στους νέους ανθρώπους, ακόμη και αν αυτές οι συμβουλές έχουν 'καλή πρόθεση' και στοχεύουν στην «προστασία» του παιδιού. Συμβουλές αναφορικά με το πώς τα παιδιά με σεξουαλική διαφορετικότητα πρέπει συμπεριφέρονται πιο «αγορίστικα» ή «κοριτσίστικα» ή πώς μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα στις κοινωνικές νόρμες για να αποφύγουν την παρενόχληση, είναι σημαντικό να αποφεύγονται. Τέτοιες συμβουλές μπορεί να θεωρηθούν από τα παιδιά ως μια προσπάθεια «διόρθωσης» και αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις στην υγιή έκφραση της ταυτότητάς τους.

16. Τα αιτήματα και οι ανάγκες των παιδιών με σεξουαλική διαφορετικότητα εισακούονται με προσοχή και τους παρέχεται επαρκής στήριξη προς αυτήν την κατεύθυνση. Στόχος είναι η ενδυνάμωση του ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιού, η ενίσχυση της ορατότητάς του και του αισθήματος του ανήκειν και όχι η αμφισβήτησή του.

17. Στην περίπτωση που κάποιος/α εκπαιδευτικός, σχολικός/ή σύμβουλος ή ψυχολόγος παρατηρήσει συγκεκριμένες ενδείξεις σχετικά με την ταυτότητα φύλου και το σεξουαλικό προσανατολισμό ενός παιδιού, χειρίζεται το θέμα με την ανάλογη ευαισθησία και διακριτικότητα όσον αφορά την αποκάλυψη τέτοιων πληροφοριών στους γονείς. Σε καμία περίπτωση τέτοιες παρατηρήσεις δεν παρουσιάζονται ως ένα πρόβλημα, γιατί κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει σε μια δυσάρεστη και αρνητική κατάσταση για το παιδί, μέσα στην οικογένεια. Εάν το παιδί βιώνει προβλήματα στο σχολείο, ο/η εκπαιδευτικός, σχολική/ός σύμβουλος ή εκπαιδευτικός ψυχολόγος πρέπει να αντιδράσει με τον ίδιο τρόπο που θα αντιδρούσε σε ένα παρόμοιο περιστατικό που θα αφορούσε τα μη ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά. Στην πραγματικότητα, η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός αποτελούν στοιχεία της προσωπικότητας και κάθε παιδί έχει δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή σε σχέση με αυτά. Τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν τις αναπτυξιακές δεξιότητες να πάρουν τις δικές τους αποφάσεις για το πώς θα διαχειριστούν την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού/ταυτότητας του φύλου τους με τον τρόπο που πιστεύουν ότι είναι καλύτερος και πάντα με δική τους πρωτοβουλία. Η μόνη περίπτωση που αυτή η αποκάλυψη είναι υποχρεωτική είναι αυτή του ενδεχόμενου φόβου αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμού, η παρουσία αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών ή/και κατάθλιψης. Η αναζήτηση βοήθειας σε τέτοια περίπτωση από την υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας ή τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων χρειάζεται να γίνει με έναν τρόπο που να προστατεύει την ασφάλεια του παιδιού και ποτέ υπό τη μορφή καταγγελίας ή απόπειρας «θεραπείας».

18. Γίνονται προσπάθειες ενεργούς συμπερίληψης των οικογενειών ουράνιου τόξου στη σχολική ζωή. Ενθαρρύνεται ο διάλογος και η αναπαράσταση όλων των μορφών οικογένειας και αποφεύγονται η γλώσσα ή οι εκπαιδευτικές πρακτικές που θεωρούν ως δεδομένο ότι όλα τα παιδιά ζουν σε ετεροκανονικές πυρηνικές οικογένειες. Γίνονται επίσης στοχευμένες προσπάθειες συμπερίληψης ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων, οι οποίοι συχνά μένουν αποκλεισμένοι (ή και αποκλείουν τους εαυτούς τους) από τις σχολικές δραστηριότητες εξαιτίας των κοινωνικών κανόνων, των προκαταλήψεων και των διακρίσεων.

19. Η ομοφοβία και η τρανσφοβία αντιμετωπίζονται άμεσα στη βάση της αντιρατσιστικής πολιτικής του ΥΠΠ «Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών» (2016)⁴⁰, και οι αρνητικές εκφράσεις/συμπεριφορές δεν αγνοούνται. Παρέχεται επαρκής ασφάλεια και προστασία στα παιδιά κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του σχολείου.

⁴⁰ http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=1429&Itemid=448&lang=el

20. Οι εκπαιδευτικοί, το προσωπικό του σχολείου και όλα τα άτομα που εργάζονται με παιδιά και νέους ανθρώπους, εκπαιδεύονται επαρκώς ώστε να αναγνωρίζουν περιστατικά έμφυλης βίας, ομοφοβίας και τρανσφοβίας και αποκτούν τις κατάλληλες δεξιότητες και αυτοπεποίθηση για δράση και αποτελεσματική διαχείριση τέτοιων περιστατικών.

21. Το σχολείο εφαρμόζει την πολιτική κατά του εκφοβισμού, με συγκεκριμένες οδηγίες πρόληψης και αντιμετώπισης όλων των μορφών εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένου του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού, ο οποίος αναφέρεται ρητά σε τέτοιες πολιτικές. Η διαχείριση περιστατικών ομοφοβίας και τρανσφοβίας όλους τους/τις εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων και ειδικοτήτων και γίνεται με βάση την αντιρατσιστική πολιτική του ΥΠΠΑΝ «Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών». Εάν τα περιστατικά είναι επαναλαμβανόμενα και συνεπώς αποτελούν εκφοβισμό, η διαχείριση και ηλεκτρονική καταγραφή τους εμπίπτει στην «Πολιτική για πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού». Συγκεκριμένα, η πολιτική του σχολείου χρειάζεται να περιλαμβάνει μία ξεκάθαρη, βήμα-προς-βήμα διαδικασία για τον τρόπο αναγνώρισης και αντιμετώπισης του αρνητικού λόγου και των στάσεων, απόψεων και συμπεριφορών που συνιστούν ομοφοβικό και τρανσφοβικό εκφοβισμό.

22. Όλα τα περιστατικά ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού καταγράφονται και παρακολουθούνται. Η καταγραφή των λεπτομερειών για τον τρόπο εκδήλωσης του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού στη σχολική ζωή παρέχει χρήσιμη ανατροφοδότηση για την ενημέρωση και την εξατομικευμένη διαμόρφωση των υπάρχοντων πολιτικών και οδηγιών για την πρόληψη και καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας. Οι αρμόδιες υπηρεσίες και αρχές πρέπει επίσης να γνωστοποιούν στατιστικά στοιχεία που σχετίζονται με τα περιστατικά εκφοβισμού, αναφέροντας ρητά τα περιστατικά ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού, ώστε να μπορεί να γίνεται παρακολούθηση της προόδου όσον αφορά τη διαμόρφωση των σχολείων σε πιο συμπεριληπτικούς και ασφαλείς χώρους για τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά ή νέους ανθρώπους.

23. Εφαρμόζεται η Πολιτική του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας για την Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση (Εγκύκλιος 5 Δεκεμβρίου 2016)⁴¹. Η εκπαίδευση για πρόληψη της ομοφοβίας και τρανσφοβίας μπορεί να ενταχθεί στα πλαίσια της εκπαίδευσης για τη Διαφορετικότητα ή στα πλαίσια της Περιεκτικής Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης ή της εκπαίδευσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, σε συνάρτηση πάντα με τους Δείκτες Επιτυχίας της κάθε τάξης.

24. Τυχόν ανησυχίες και προβληματισμοί των γονιών ή κηδεμόνων των παιδιών αναφορικά με τα πιο πάνω ζητήματα λαμβάνονται υπόψη από το σχολείο. «Κάθε παιδί έχει δικαίωμα σε περιεκτική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και το κράτος έχει νομική υποχρέωση να την παρέχει στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις των γονέων επί του θέματος, οι οποίες είναι απόλυτα σεβαστές, στο βαθμό που αυτές εξυπηρετούν την ανάπτυξη και το σεβασμό ιδίως του δικαιώματος του ίδιου του παιδιού στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού και στο βαθμό που αυτές δεν συγκρούονται πρωταρχικά με το συμφέρον του παιδιού αλλά και με το δημόσιο συμφέρον το οποίο εξυπηρετείται με την παροχή εκπαίδευσης στα παιδιά που να τα προστατεύει από κάθε μορφής σεξουαλική εκμετάλλευση και να τα προετοιμάζει από κάθε άποψη για την ενήλικη ζωή τους». Η Ευρωπαϊκή σύμβαση του Lanzarote και η σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (που έχουν υπογραφεί και επικυρωθεί την Κυπριακή Δημοκρατία), διασφαλίζουν το δικαίωμα των παιδιών για εμπειριστατωμένη σεξουαλική αγωγή, ως έναν τρόπο προώθησης της υγείας και ευημερίας τους και προστασίας τους από τη σεξουαλική

⁴¹ <http://enimerosi.moec.gov.cy/archeia/1/ypp5075b>

κακοποίηση και εκμετάλλευση. Και οι δύο συνθήκες περιγράφουν, επίσης, τις ρητές υποχρεώσεις των κρατών μελών να παρέχουν προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία.

25. Το σχολείο λαμβάνει στήριξη στην επιτέλεση της λειτουργίας του ως ένα ασφαλές περιβάλλον για όλα τα παιδιά από υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίαςόπως το Παρατηρητήριο για τη Βία στα Σχολεία, η Υπηρεσία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής, η Ομάδα Άμεσης Παρέμβασης, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου κ.α. και από τα γραφεία των Επιτρόπων Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού και Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τέλος, μη-κυβερνητικές οργανώσεις όπως ο Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού, Accept-ΛΟΑΤΙ Κύπρου, CARDET, Συμβούλιο Νεολαίας Κύπρου, Hope for Children – UNCRC Policy Center κ.α. μπορούν να χρησιμοποιηθούν υποστηρικτικά και συνεπικουρικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι παραπάνω οδηγίες έχουν βασιστεί στους ακόλουθους οδηγούς και έγγραφα:

- World Health Organization (2015) “Sexual Health, Human Rights and the Law”, WHO, Switzerland
- Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs on Gender Equality: Policies for Sexuality Education in the European Union
- Council of Europe (2018). “Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/ expression or sex characteristics in Europe”.
- UNESCO και UNICEF, (2007). «A human rights-based approach to Education for All»
- UNESCO, (2011). «Stopping violence in schools: A Guide for Teachers».
- UNESCO (2012). “Education sector responses to homophobic bullying. Booklet 8”
- UNICEF, (2007). «Eliminating discrimination against children and parents based on sexual orientation and/ or gender identity».
- IGLYO (2015). «Teacher’s Guide to Inclusive Education».
- IGLYO (2014). “Minimum standards to combat homophobic and transphobic bullying”.
- ILGA Europe, “Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2017.” ILGA-Europe, Brussels, Belgium
- FRA, “EU LGBT survey: Main results.” European Union Agency for Fundamental Rights, Vienna, Austria.
- Shield Against Homophobia in Education, Cyprus (2013). «Education free from homophobia, heteronormativity and gender-based violence».
- The Policy Document of the Network on Preventing and Combating Homophobic and Transphobic Bullying in schools, Cyprus (2018)
- Rainbow School, Athens, Greece (2017). «Guidelines for handling incidences and practical issues in school life».
- GALE, (2011). “Toolkit Working with Schools 1.0”

The project no 764746 has been funded with support from the European Commission. The content of this publication represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.